

Ympäristöministeriölle

VN/30326/2022

Viite: Ympäristöministeriön lausuntopyyntö (2.10.2023) vesienhoidon ympäristötavoitteita ja niistä poikkeamista koskevasta työryhmän mietinnöstä

Lausuntopalveluun

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa ja lausumme seuraavaa:

Lain muutoksen perusteena on tarve muuttaa Suomen lainsäädäntöä vesipolitiikan puitedirektiivin mukaiseksi. Lakiesitys jää kuitenkin vajaaksi, eikä pääasioihin puututa.

Lain muutostarpeet lähtevät VPD:stä. Artikla 24 määrää lakien muuttamisaikataulun. Aikaraja meni jo 22.12.2003. Surullista, että VN on vasta nyt tarttunut asiaan ja vain pieneltä osin. Selkeää ja kiistatonta on, että Suomi valtiona rikkoo VPD määräyksiä.

Lakien osalta pahin puute on rangaistusten puuttuminen ja sitä kautta VPD artiklan 23 rikkomus ja direktiivin vastaisuus. VPD määrittelee kiellot vesimuodostelman tai sen osan tilan tai sen osan heikentämisestä. Kieltojen rikkominen ja niitä seuraavien rangaistusten on oltava direktiivin mukaisesti tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia. Tämä nimenomaan ohjaa Suomen lainsäädäntöä. Suomen lainsäädännöstä ei löydy tehokkaita rangaistuksia vesien pilaajille. Suuresta öljypäästöistä määrätään 50€ sakko, eikä rangaistus ole varoittava eikä oikeasuhtainen. Puroja ja jokia saa pilata, eikä mitään rangaistusta tule kenellekään. Vesilakiin tulee kirjata rangaistussäännökset, jotka täyttävät 23 artiklan vaatimukset. Samalla muutkin vesiympäristöä koskevat lait tulee uudistaa VPD veloitteet sisältäviksi artiklan 23 mukaisesti. Lakiuudistukset ovat yksi keinovalikoiman keinoista, jotka kaikki tulee käyttää ennen poikkeamismenettelyjä.

Lupien määräaikaisuus tulee kirjata myös lakiin. Komissio on ohjeistanut Suomea muuttamaan lainsäädännön VPD mukaiseksi ja siihen kuuluu myös vesilupien määräaikaisuus. Kaikki vesiluvat tulee uusida 2027 mennessä ja se on kirjattava lakiin. Vesiluvat eivät ole ikuisia eivätkä pysyviä oikeusnormeja. Sellutehtaat ovat joutuneet korjaamaan päästöjään, mutta vesivoimalat eivät.

Nyt esitetyssä sääntelyssä on epäselvää mikä vesienhoitosuunnitelmien oikeudellinen asema tulisi lain muutoksen jälkeen olemaan. Vesienhoitosuunnitelmat on pääosin virheellisesti laadittuja. Vertailualueet on valittu muunneltujen vesien joukosta ja siten saadaan kaikki näyttämään hyvältä. Tosiasiallinen vesien pilaaminen jää piiloon ja aiheuttaa kalojen ja muiden vesieliöiden kantojen tilan heikkenemistä hallitsemattomasti.

ELY-keskuksille tulee lisätä velvoite tarkempaan vesienhoidon suunnitteluun ja vesimuodostelmien rajausten pienentämiseen. Nykyisin vesimuodostelmia niputetaan, kun VPD antaa mahdollisuuden niputtaa niitä ainoastaan tarkkailussa. Rajauksissa selvästi erilaiset muodostelmat tulee rajata erikseen voimalaitoksittain ja koski/suvanto/jokisuu rajausten mukaisesti.

Oikeuskäytännöstä löytyy selviä viitteitä siitä, että vesienhoitosuunnitelmia pidetään sitovina, eikä heikennyksiä hyvää alemmista tilaluokista tunnisteta. Yksi paha puute vesien luokittelussa on kemiallisen tilan määrittäminen huonoksi bromattujen difenyyliettereiden kaukokulkeutuman vuoksi. Tämä saattaa johtaa siihen, että muita hiilivetyjä saa laskea vesiin ja pilata niitä koska tila-arvioinnissa ei ole esitetty perusteluja, ettei muita prioriteettiaineita ja vesille haitallisia muita aineita kuten humusta saa laskea vesiin.

Hydrologis-Morfologisen muuttuneisuuden arviointi on tärkeää kaikissa tilaluokissa. Suomen pienvesien osalta muuta muuttuneisuuden arviointia ei edes tarvita. Valuma-alue tarkastelun nouseminen sille määrättyyn asemaan tuo selvästi esiin valuma-alueen käytön suhteen veden laatuun. Olemme eri mieltä Lapin ELY:n kanssa HyMo asiasta, mielestämme ELY käyttää lausunnossaan vanhahkoa ohjeasiakirjaa nro 36 vuodelta 2017. Relevanttia olisi käyttää ohjeasiakirjaa nr:o 37 vuodelta 2019, joka kuvaa KeVoMu vesien asiaa, mutta sitä voi käyttää myös selventämään HyMo asiaa kaikkia vesiä kohtaan ja se on selvennetty sivulla 21 olevassa tietolaatikossa (kuva).

2 Hydromorfologian rooli vesipolitiikan puitedirektiivissä

Tämän luvun keskeiset viestit

- (Hydrologis-morfologiset ja fysikaalis-kemialliset) tukevat tekijät muodostavat biologisten laatutekijöiden rajaolot. Kaikki muutokset tukevissa tekijöissä voivat johtaa vastaavaan muutokseen biologisissa oloissa eri aika-asteikoilla.
- Vesipolitiikan puitedirektiivin määritelmän mukaan "ekologisella tilalla" tarkoitetaan pintavesiekosysteemien rakenteen ja toiminnan kuvaamista" (vesipolitiikan puitedirektiivin 2 artiklan 21 kohta). Maankäytön muutoksilla ja muulla ihmistoiminnalla on merkittäviä vaikutuksia hydrologis-morfologisiin prosesseihin. Toiminta aiheuttaa elinympäristöjen pirstoutumista ja häviämistä, millä on suoria ja epäsuoria vaikutuksia vesiekosysteemin rakenteeseen ja toimintaan.
- Ekologinen tila määritellään kaikkien laatutekijöiden osalta. Vesipolitiikan puitedirektiivin liitteessä V kuvaillaan nimenomaisesti vain erinomaisen tilan hydrologis-morfologisia oloja. Ne vastaavat täysin tai lähes täysin häiriintymättömiä olosuhteita. Hyvässä ja tyydyttävässä tilassa hydrologis-morfologiset olot "eivät haittaa edellä yksilöityjen biologisten laatutekijöiden arvojen saavuttamista". Näin ollen tarvitaan viiteen luokkaan perustuvia biologisia arviointimenetelmiä, jotka ovat herkkiä hydrologis-morfologisille muutoksille. Jotta tällaiset menetelmät voidaan laatia, tarvitaan hydrologis-morfologisia arviointimenetelmiä, joilla voidaan luotettavasti arvioida hydrologis-morfologisia oloja koko heikkenemisgradientin varrelta hyvästä huonoon hydrologis-morfologiseen tilaan.

Olemme samaa mieltä Lapin ELY:n kanssa siitä, että HyMo muuttujat tulee ottaa paremmin mukaan vesien arvioinneissa esimerkiksi asetuksen muodossa, mutta vaadimme/edellytämme sen huomioimista Cis Guidance 37 mukaisesti kaikissa tilaluokissa, koska se on määräävä esimerkiksi järvillä ja pienillä metsäpuroilla ja joilla, eli suurimmassa osassa Suomea.

Lapin ELY:n lausunnosta käy hyvin ilmi, ettei Lapin ELY noudata "one out all out"-periaatetta vesien luokittelussa, vaikka Suomi niin ilmoittaa komissiolle. Olisi suotavaa, että ELY noudattaisi avoimesti direktiiviä ja komission ohjeasiakirjoja.

Ainoa hyväksyttävä poikkeus on kemiallisen tilan kaukokulkeutuvat palonestoaineet, jotka romahduttavat ilman poikkeusta kaikkien Suomen vesien tilan. Se tulee kirjata asetukseen tai määrätä ELY:t kirjaamaan suunnitelmiin asia niin, että noista aineista voi kirjata poikkeamisen vain, jos se avataan vesien-hoitosuunnitelmissa. Näissä asioissa valtaa ei saa antaa AVI:lle.

Lapin ELY asianmukaisesti kirjaa resurssien vähyyden suureksi ongelmaksi. Huomattavaa on, ettei ELY luokittele järvien, jokien ja purojen HyMo tilaa, vaikka se arvioinnin kannalta onkin ehdotonta. Siksi tuleekin kysyä tekeekö ELY vääriä asioita? ELY ei arvioi HyMo muuttuneisuuden vaikutuksia biologisten tekijöiden kautta, kuten he itse lausunnossaan kirjoittavat. Huomattavaa on, että vuonna 2017 oli komissiossakin vallalla käsitys että biologisten tekijöiden kautta saataisiin kiinni

HyMo muuttuneisuus. Kuitenkin jo vuonna 2019 komissio täsmensi luokitteluohjettaan ja nosti HyMo arvioinnin direktiivin mukaisesti kemiallisen ja muiden osatekijöiden rinnalle (päinvastoin kuin Lapin ELY kirjoittaa). Tämä täytyy myös ottaa huomioon lakeja muutettaessa.

Emme pidä mahdollisena vesien luokan laskua erinomaisesta hyvään. Lupaviranomaisella tulee olla velvollisuus tutkia sekoittumisvyöhykkeen perustaminen pistemäiselle kuormalle, jonka jälkeen vesimuodostelman tai sen osan heikentäminen ei tule olla sallittua. Vaarana epämääräisessä lainsäädännössä ja paikallisten ELY:jen lain soveltamisessa on se, että poikkeamisista tulee käytäntö. Lakia säädettäessä tulee selvästi erotella tilanteet, jolloin poikkeaminen voitaisiin myöntää ja samalla myös ne tapaukset, joissa poikkeamista ei tule myöntää.

Suomen vesihoitosuunnitelmissa ei noudateta ”one out all out”- periaatetta, vaikka Suomi niin komissiolle väittääkin. Pahimpana esimerkkinä on Kemijärvi, jonka vesikasvillisuus on huonossa tilassa ja järven tila on luokiteltu hyväksi, eikä säännöstelyä muuttavia toimenpiteitä edes esitetä. Luontodirektiivissä ovat kaloista siiat, lohi ja harjus sekä nahkiainen. Näiden osalta Suomella on LuD II-liitteen poikkeaminen, mutta ei V liitteen poikkeamista. Nämä lajit ovat siis Unionin tasolla erityistä suojelua vaativia ja Kemijärnessä esiintyy myös nahkiaista (*Lampetra fluviatilis*). Näiden kalojen puuttuminen laskee luokan heti huonoksi. Lohi kuuluu direktiiviin nimenomaan makeassa vedessä.

Metsäojitusten vaikutus veden laatuun

Metsäojitukset muuttavat veden luonnollista kiertokulkua ja vaikuttavat myös vesistöjen tilaan. Erityisesti lannoitetuilla ojitusalueilla voidaan ojitusten todeta lisäävän ravinteitten määrää alapuolisissa vesistöissä varsinkin tulva-aikoina. Myös humuksen ja mineraalisten maalajien huuhtoutumisen lisääntyminen ovat osaltaan ojitusten seurauksia. Esimerkiksi Simojoen sivujoista huuhtoutuu tulvien aikana runsaasti humusta sekä siihen sitoutunutta rautaa. Kemijärven pohjoisosaan laskeva Kalkiaisjoki on hyvä esimerkki mineraalisten maalajien lisääntyneen huuhtoutumisen aiheuttamasta vesistön käyttökelpoisuuden heikkenemisestä.

Erikoista on myös se, että vaikka metsätalouden vesiä heikentävä tieto on ollut olemassa jo yli 40vuotta, tieto ei kulkeudu ELYlle. Kalkiaisjoki Kemijärven pohjoispuolella luokitellaan hyvään tilaan, vaikka se jo vuonna 1980 tehdyssä arviossa on ollut välttävässä/tyydyttävässä tilassa eikä korjaavia toimenpiteitä ole tehty. Kyseessä on malliesimerkki paperilla korjatusta vesimuodostelman tilasta. Metsätalouden päästöt eivät vähene ajan saatossa, vaan ne jopa lisääntyvät. Lapin ELY:ssä vaikuttaneet Sakari Kännö ja Simo Perkkiö olivat laatimassa Lapin vesien yleissuunnitelmaa vesihallitukselle julkaisuun 186/1980. Kuvaavaa Lapin ELY:n

vesienhoitotoiminnassa on puhua paljon eikä tehdä mitään. Vesien tila pysyy heikkona ja heikkenee suunnittelusta huolimatta.

Poikkeamissäännöksiin kuuluu myös, että kaikki toimenpiteet on otettu käyttöön. Yksi toimenpiteistä on lainsäädäntötoimet, jotka Suomi on jättänyt panematta toimeen. Määräaika meni jo 20 vuotta sitten. On siis turha suunnitella poikkeamisia ennen kuin lainsäädäntö on kunnossa. Valtioneuvostolla on valta aloittaa lainsäädäntövalmistelu, jollei se sitä tee, ei ole perusteltua hakea poikkeamisiakaan. Lupaprosessien sujuvoittamisesta on turha puhua, jos lainsäädäntö ei ole kunnossa.

Vesien tilan seuranta täytyy tehostaa, jotta ELY:illä olisi aina ajantasainen tieto vesien tilasta. Vesikasvillisuuden seurannan ja pohjaeläinlinjojen puute ovat vakava puute Lapin vesien seurannassa. Tietoa ei ole. Hankkeiden luvitus perustuu vedenlaatutietoihin ja se vaarantaa ekologisen tilan pelkästään perustutkimuksen puutteesta. Tämä ei ole sujuvoittamista, vaan välinpitämättömyyttä viranomaisten taholta.

Vastauksena Lapin ELY:n lausunnossaan esittämään kysymykseen toteamme; mahdollinen poikkeaminen tulee koskea kaikkia tilaluokkia ja niiden osia kaikissa vesimuodostelmissa ja niiden osissa, muuten ei voida puhua vesiensuojelusta. ELY:n linja on sellainen, että tyydyttävässä tilassa HyMon ja kalojen vuoksi olevaan veteen saa laskea kemiallista tilaa heikentäviä aineita. Asia on päinvastoin, jos purossa on esimerkiksi rautaa paljon ja tila heikkenee tyydyttävään tai hyvään, ei sinne voi sallia ojituksia, joista vapautuu alumiinia ja elohopeaa.

Hyväksytty

Kemijärvellä 16.11.2023 **Yli-Kemin kalatalousalueen Hallitus**